

Клочко А.М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права та соціального забезпечення
Сумського національного аграрного університету
<https://orcid.org/0000-0002-9596-6814>

Петрова Н.О.,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право», доцент,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету
<https://orcid.org/0000->

Кубишкін Д.О.,
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри приватного права та соціального забезпечення
Сумського національного аграрного університету
<https://orcid.org/0009-0004-1730-5625>

УДК 343: 349.6 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2026.1.19>

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИХОВУВАННЯ АБО ПЕРЕКРУЧУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН І ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Питання кримінально-правової кваліфікації та запобігання діянням, пов'язаним із приховуванням або перекрученням відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, відповідальність за яке передбачене ст. 238 Кримінального кодексу України (далі – КК України), залишаються недостатньо опрацьованими в українській правовій науці. Наявні теоретичні обґрунтування переважно зосереджені на загальних проблемах екологічної безпеки, правах громадян на доступ до екологічної інформації та охороні здоров'я, в той час як комплексний аналіз складу відповідного кримінального правопорушення (далі – кп), особливостей його об'єктивних і суб'єктивних ознак, а також ефективності правозастосування проведено лише епізодично. У більшості випадків увага вчених обмежується суміжними сферами, а саме – адміністративною відповідальністю за порушення у сфері екології чи санітарно-епідеміологічного благополуччя, тоді як проблеми кримінально-правової протидії цим діянням потребують подальшого комплексного вивчення з урахуванням міжнародних стандартів та провідної зарубіжної практики. На сьогодні в умовах трансформації суспільних відносин та ряду викликів, пов'язаних із повномасштабним вторгненням РФ на територію нашої держави виникає необхідність форму-

вання цілісного кримінально-правового підходу до кваліфікації та протидії діянням, що пов'язані з приховуванням чи перекрученням відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, у поєднанні з виробленням практичних рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства та підвищення ефективності його застосування в умовах реформування та розроблення проєкту нового КК України.

Метою цієї статті є аналіз стану наукового дослідження діянь, пов'язаних із приховуванням або перекрученням відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення, з урахуванням існуючих теоретичних підходів, напрацювань у галузі кримінального права, а також визначення напрямів подальших наукових розробок у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. До питань, пов'язаних із аналізом кримінально-правової норми, передбаченої ст. 238 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1] вже зверталися окремі вчені на національному рівні. Зокрема Ю.А.Турлова зазначає, що визначальною підставою криміналізації відповідних діянь виступає ціннісно-правова природа права на екологічну інформацію. В умовах інтенсивної інформатизації та посилення екологічної складової суспільного розвитку це право набуває самостійного соціального значення,

трансформуючись із похідного елемента права на безпечне довкілля у самостійну правову цінність і невід'ємну гарантію реалізації природних прав людини. Оскільки забезпечення життєдіяльності особи об'єктивно залежить від належного стану навколишнього природного середовища та своєчасного доступу до достовірних відомостей про нього, встановлення кримінальної відповідальності за умисне приховування або перекручування такої інформації розглядається як необхідний правовий механізм гарантування цього права та надання йому реального змісту [2, с. 86].

Борисов В. І., Пащенко О. О. та Євтєєва Д. П. у своїх дослідженнях проводять аналіз стану кримінально-правової охорони інформаційної безпеки в Україні, звертаючись, насамперед до суспільно-небезпечних діянь поза межами Розділу VIII КК України: «Кримінальні правопорушення проти довкілля». Разом з тим, необхідно зазначити, що дослідження, присвячені комплексному аналізу кримінально-правової протидії найбільш небезпечним посяганням в інформаційній сфері, мають важливе методологічне та концептуальне значення для вивчення генези криміналізації приховування або перекручування відомостей про екологічний стан і захворюваність населення. Це дозволяє розглядати відповідний склад кримінального правопорушення не ізольовано, а в ширшому контексті еволюції кримінально-правового захисту інформаційних відносин та сприяє з'ясуванню того, як трансформувалися уявлення законодавця про суспільну небезпечність інформаційних правопорушень та яким чином відбувалося поступове виокремлення екологічної інформації як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони [3, с. 8]. Матвійчук В. К. констатував, що доцільним видається перегляд змісту ст. 238 КК України в частині предмета кримінального правопорушення. Зокрема, вчений пропонував виключити з її диспозиції такий елемент, як відомості про захворюваність населення, оскільки відповідні суспільні відносини за своєю природою належать до сфери охорони здоров'я та мають інший безпосередній об'єкт кримінально-правової охорони, ніж відносини у сфері екологічної безпеки. Науковець пропонував виділити самостійну кримінально-правову норму під назвою «Приховування або перекручування відомостей про захворюваність населення». На думку автора це дозволить забезпечити системну узгодженість Особливої частини КК України та розмежування об'єктів

посягання [4, с. 15]. Babbitt C., Cory C., Kruchek V. додержуються думки, про існування потреби подальших наукових досліджень у напрямках впливу прокурорського розсуду на ризик надмірної криміналізації екологічного законодавства, зокрема через аналіз того, як суб'єкти господарювання сприймають критерії притягнення до кримінальної відповідальності та оцінці ефективності керівних принципів призначення покарання, з метою з'ясування, чи забезпечується реальна превентивна функція кримінального права в екологічній сфері [5, с. 64]. У межах аналізованої проблематики можна констатувати, що не зважаючи на наявність окремих досліджень, присвячених праву на екологічну інформацію, правопорушенням проти довкілля та інформаційній безпеці, окремі концептуально важливі аспекти генези криміналізації приховування або перекручування відомостей про екологічний стан і захворюваність населення залишилися недостатньо розробленими. Існує потреба проведення історико-правового аналізу становлення відповідної кримінально-правової заборони – від радянського періоду до сучасної редакції ст. 238 КК України, із простеженням еволюції об'єкта кримінально-правової охорони та зміни акцентів у законодавчій політиці. Комплексне дослідження соціально-правових передумов криміналізації, включаючи вплив екологічних катастроф (зокрема Чорнобильської аварії), пандемічних загроз, воєнних дій та процесів інформатизації суспільства на формування потреби у кримінально-правовому захисті інформаційної відкритості також безсумівно є своєчасним. В сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану існує потреба проведення аналізу впливу воєнного стану на трансформацію суспільної небезпечності відповідних діянь, що є новим викликом для кримінально-правової доктрини [6].

Тож генеза криміналізації ст. 238 КК України, на нашу думку, повинна розглядатися через призму взаємодії історико-правових та соціально-правових чинників, що зумовили формування відповідної кримінально-правової заборони та визначили її місце у системі кримінального законодавства. Історико-правовий аспект передбачає дослідження еволюції нормативного закріплення обов'язку держави забезпечувати достовірність суспільно значущої інформації у сфері довкілля та охорони здоров'я. У радянський період інформаційна політика держави характеризувалася домінуванням принципу закритості та пріоритетом інтересів держави над

правом особи на доступ до інформації. Екологічні катастрофи, насамперед аварія на Чорнобильській АЕС, продемонстрували суспільну небезпечність приховування відомостей про реальний стан довкілля та масштаби загроз для здоров'я населення, що стало одним із каталізаторів переосмислення підходів до правового регулювання інформаційних відносин.

З проголошенням незалежності України та прийняттям Конституції України [7], яка закріпила право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на вільний доступ до інформації про його стан, відбулося формування нової аксіологічної парадигми пріоритету прав людини у сфері екологічної безпеки. У цьому контексті криміналізація приховування або перекручування відповідних відомостей набула характеру правового механізму забезпечення конституційних гарантій. Подальший розвиток екологічного та інформаційного законодавства, імплементація міжнародних стандартів (зокрема положень Орхуської конвенції) [8], а також інтеграція України до європейського правового простору зумовили необхідність посилення кримінально-правового захисту публічних інформаційних відносин.

Історико-правовий аналіз дозволяє простежити трансформацію об'єкта кримінально-правової охорони: від охорони інтересів державного управління – до забезпечення екологічних прав людини та суспільної безпеки. Зміна законодавчих підходів відображає еволюцію уявлень про суспільну небезпечність інформаційних діянь та поступове визнання екологічної інформації як самостійних соціально значущих цінностей.

В радянський період домінували інтереси державного управління та контроль інформаційних потоків, зокрема, практики замовчування техногенних ризиків (у т.ч. радіаційних), проте все ж існувала потреба до виокремлення небезпечності інформаційних діянь як таких, що здатні спричинити шкоду життю, здоров'ю населення та громадській безпеці. Юридично це оформилося через включення до КК УРСР 1960 р. спеціальної норми: ст. 227-1 “Утаювання або перекручення відомостей про стан екологічної обстановки чи захворюваності населення” [9].

Відповідно КК УРСР 1960 р. було доповнено 227-1 згідно з Указом ПВР N 8711-11 від 19.01.90, із змінами, внесеними згідно з Законом N 41/95-ВР від 08.02.95 [9]. Ключовою ознакою цього етапу стало розміщення відповідної норми в КК УРСР у системі злочинів, вчинюваних проти на публічної безпеки, порядку та народ-

ного здоров'я, а саме у Главі Х «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я».

Інституціоналізація екологічних прав у період 1991-1999 років позначила якісно новий етап розвитку національної правової системи, що характеризується поступовою трансформацією статусу екологічної інформації на рівень автономної, самостійно значущої правової цінності. Після проголошення незалежності України відбулося нормативне закріплення екологічних прав як у спеціальному галузевому законодавстві, так і на конституційному рівні, що зумовило зміну акцентів у розумінні об'єкта правової, у тому числі кримінально-правової, охорони.

Першим системним кроком у цьому напрямі стало прийняття Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 року, [10] який справедливо розглядається в доктрині як базовий акт екологічного законодавства. У цьому Законі було закріплено комплекс прав громадян у сфері охорони довкілля, визначено гарантії їх реалізації, а також встановлено обов'язки органів державної влади щодо забезпечення екологічної безпеки та інформування населення. Це заклало нормативні передумови для розуміння екологічної інформації не лише як інструменту управління, а як елементу механізму реалізації суб'єктивних прав особи.

Принципового значення набула Конституція України 1996 року, зокрема її стаття 50 [7], яка гарантувала кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, а також передбачила право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту. Визначальним є положення про те, що така інформація не може бути засекречена. Ця конституційна норма означала докорінну трансформацію правового підходу: екологічна інформація набула статусу конституційно захищеної публічно значущої категорії, а її відкритість стала не дискреційною прерогативою держави, а обов'язком, що виходить безпосередньо зі змісту Основного Закону.

Подальшим етапом інституціоналізації стало приєднання України до Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуської конвенції) [8], підписаної 25 червня 1998 року

та ратифікованої 6 липня 1999 року. Цей міжнародно-правовий акт закріпив триєдину модель екологічних прав – доступ до інформації, участь у прийнятті рішень та доступ до правосуддя, а також встановив стандарти прозорості та підзвітності публічної влади у сфері екологічного врядування. Унаслідок цього право на екологічну інформацію було інтегровано в систему міжнародних зобов'язань України, що посилює його нормативну вагу та вплинуло на тлумачення національного законодавства.

Отже, у період 1991–1999 років відбулася концептуальна трансформація підходів до визначення об'єкта правової охорони у сфері екологічних відносин. Якщо раніше домінуючим залишався управлінсько-адміністративний вимір, у межах якого інформація про стан довкілля розглядалася переважно як інструмент забезпечення функціонування органів публічної влади, то з набуттям чинності відповідних конституційних та міжнародно-правових положень акцент було зміщено на суб'єктивно-правову складову. Право особи на доступ до екологічної інформації набуло статусу самостійної гарантії, нерозривно пов'язаної з реалізацією базових конституційних прав – насамперед права на життя, здоров'я, безпечне довкілля та участь у прийнятті рішень, що мають суспільне значення. У результаті екологічна інформація перестала сприйматися виключно як елемент адміністративної звітності чи внутрішньоорганізаційного регулювання і була інституціоналізована як публічно значуща правова цінність. Така еволюція зумовила об'єктивну потребу в розширенні механізмів її охорони, включно із застосуванням засобів кримінально-правового впливу у випадках умисного приховування або спотворення відомостей, здатних вплинути на стан екологічної безпеки та реалізацію гарантованих прав людини.

Прийняття КК України 2001 року можна визначити як своєрідний етап кодифікаційного «успадкування» раніше сформованих кримінально-правових заборон із одночасним їх системним переосмисленням у нових конституційно-правових та соціальних умовах. Відповідний склад кримінального правопорушення отримав у чинному КК України ст. 238 «Приховування або перекучення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення». Аналіз диспозиції цієї кримінально-правової норми свідчить, що вона майже без істотних змін відтворює зміст статті 227-1 КК УРСР 1960 року, що підтверджує формальну наступ-

ність криміналізації. Тобто законодавець переніс уже апробовану заборону до нової кодифікаційної структури. Водночас така текстуальна спадковість не означає збереження попереднього змістового наповнення норми. Її системне розміщення в КК 2001 року та новий нормативний контекст, сформований Конституцією України 1996 року й міжнародними зобов'язаннями держави у сфері доступу до екологічної інформації, зумовили трансформацію соціально-правового призначення відповідної кримінально-правової заборони. Після конституціоналізації права на інформацію про стан довкілля у ст. 50 Конституції України, приховування або перекучення екологічно значущих відомостей дедалі більше концептуалізується не лише як посягання на належний порядок здійснення управлінських функцій, а як діяння, що створює загрозу реалізації екологічних прав людини та підриває засади суспільної безпеки.

У цьому аспекті кримінально-правова норма починає виконувати ширшу превентивну функцію: забезпечення достовірності та повноти інформації, від якої залежить можливість своєчасного виявлення екологічних ризиків, запобігання негативним наслідкам для життя і здоров'я населення та організація адекватного реагування з боку органів публічної влади й громадянського суспільства. Таким чином, у КК 2001 року відбулося не лише техніко-юридичне перенесення попереднього складу кримінального правопорушення, а його змістова інтеграція в нову систему цінностей, у межах якої екологічна інформація визнається самостійним об'єктом кримінально-правової охорони.

Трансформація об'єкта кримінально-правової охорони у контексті еволюції відповідальності за приховування або перекучення відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення може бути методологічно репрезентована як багаторівнева (трирівнева) конструкція, що відображає поступове зміщення акцентів у розумінні соціальної сутності відповідного діяння. Така модель дозволяє послідовно простежити історико-правову динаміку – від домінування управлінських інтересів до утвердження екологічних прав людини як автономного об'єкта кримінально-правового захисту.

Перший етап пов'язаний із пріоритетом інтересів державного управління та офіційного інформування. У межах цього підходу охоронюваним благом виступала насамперед належна організація управлінської діяльності, достовірність статистичної та звітної інформації,

а також дисципліна посадових осіб. Введення у 1990 році статті 227-1 до КК УРСР 1960 року відбувалося в умовах радянської систематики кримінального законодавства, у якій екологічна інформація розглядалася переважно як елемент функціонування державного механізму, а не як самостійний об'єкт індивідуального права. Утаювання або перекручення відомостей у цьому контексті сприймалося передусім як порушення службових обов'язків та підрив управлінського порядку.

Другий, перехідний етап характеризується зміщенням акценту на охорону життя і здоров'я населення через забезпечення достовірності інформації про екологічні небезпеки та захворюваність. Зміст диспозиції статті 227-1 КК 1960 року, а згодом і статті 238 КК України 2001 року, прямо пов'язує кримінально каране діяння з можливими негативними наслідками для здоров'я людей та з ситуаціями, що стосуються районів із підвищеною екологічною небезпекою. Таким чином, інформація набуває значення чинника публічної безпеки: її спотворення або приховування створює ризик заподіяння шкоди невизначеному колу осіб, унеможливує своєчасне реагування та профілактику негативних наслідків. На цьому етапі об'єкт охорони вже виходить за межі суто управлінських інтересів і охоплює сферу суспільної безпеки.

Третій, сучасний етап пов'язаний із конституціоналізацією екологічних прав та інституціоналізацією гарантій інформаційної відкритості як самостійної соціальної цінності. Закріплення у ст. 50 Конституції України права на вільний доступ до інформації про стан довкілля та встановлення заборони на її засекречення, а також імплементація стандартів Орхуської конвенції зумовили якісно нове розуміння екологічної інформації – як об'єкта, що охороняється не лише в інтересах держави чи абстрактної публічної безпеки, а передусім в інтересах особи. У цьому вимірі приховування або перекручення екологічно значущих відомостей посягає на суб'єктивні права людини, підриває принципи прозорості публічної влади та перешкоджає реалізації механізмів демократичної участі. Водночас у сучасній доктрині питання про безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 238 КК України, залишається дискусійним, що свідчить про необхідність подальшої систематизації підходів до його визначення та узгодження кваліфікаційних критеріїв.

Еволюція законодавчого підходу до оцінки суспільної небезпечності відповідних інформаційних діянь відображається і в новітніх нормативних актах, які підкреслюють принципову відкритість екологічної інформації та розвивають інститути моніторингу, звітності й інформування як елементи екологічного врядування. Зокрема, законодавчі зміни останніх років акцентують на тому, що інформація про стан довкілля не належить до інформації з обмеженим доступом у межах відповідного правового регулювання. Це засвідчує поступове зростання значущості екологічної інформації у правовій системі та її інтеграцію до кола базових публічно значущих благ.

У такій парадигмі криміналізація приховування або перекручення екологічних відомостей постає не лише як реакція на службову недоброчесність або порушення управлінської дисципліни, а як кримінально-правова гарантія достовірності суспільно значущої інформації. Саме забезпечення правдивості та повноти екологічних даних є необхідною передумовою реалізації екологічних прав людини, ефективної профілактики шкоди та функціонування механізмів екологічної безпеки в умовах сучасних ризиків.

Соціально-правовий вимір генези криміналізації приховування або перекручення екологічно значущої інформації зумовлений глибинними трансформаціями суспільного розвитку, які істотно змінили характер ризиків та ступінь залежності людини від інформаційних ресурсів. Індустріалізація та інтенсифікація господарської діяльності, зростання техногенного навантаження на довкілля, урбанізаційні процеси, поява складних виробничих і транспортних систем, а також глобалізація екологічних загроз спричинили формування нової конфігурації соціальної вразливості. У цих умовах інформація про стан навколишнього природного середовища та рівень захворюваності населення перестала бути лише елементом статистичного обліку, перетворившись на критично важливий чинник забезпечення безпеки життєдіяльності.

Подальше ускладнення суспільних процесів – зокрема поширення пандемічних викликів, кліматичних змін, транскордонного характеру екологічних катастроф, а в сучасних умовах і наслідків воєнних дій – істотно підвищило значення достовірної та своєчасної інформації для прийняття управлінських рішень і поведінкових стратегій індивідів. Приховування або перекручення таких відомостей створює передумови

для масового заподіяння шкоди, унеможливорює адекватну оцінку ризиків, блокує запобіжні заходи та підриває суспільну довіру до інститутів публічної влади. Таким чином, суспільна небезпечність відповідних діянь полягає не лише у формальному порушенні інформаційних обов'язків, а у потенційному дестабілізуючому впливі на систему колективної безпеки.

Соціально-правова зумовленість криміналізації посилюється процесами інформатизації та цифрової трансформації суспільства, що об'єктивно підвищують роль відкритих даних, прозорості та підзвітності державного управління. Розвиток концепції екологічної демократії, яка передбачає участь громадськості у прийнятті рішень та контроль за діяльністю органів влади, актуалізує необхідність гарантування доступу до повної й достовірної інформації як базової умови реалізації інших прав і свобод. У цьому контексті кримінально-правова заборона набуває комплексного функціонального значення: поряд із репресивним елементом вона виконує превентивну та гарантійну функції, спрямовані на забезпечення достовірності суспільно значущої інформації як інструмента реалізації права на життя, здоров'я, безпечне довкілля та участь у публічних процесах. Таким чином, історико-правовий аналіз дозволяє реконструювати нормативну логіку становлення відповідної кримінально-правової заборони та її кодифікаційне оформлення, тоді як соціально-правовий підхід розкриває об'єктивні суспільні передумови її виникнення та розвитку. Їх поєднання формує цілісну теоретичну основу для оцінки доцільності криміналізації, визначення її меж і окреслення перспектив подальшого вдосконалення кримінально-правового регулювання у сфері забезпечення достовірності екологічної інформації в умовах сучасних ризиків і трансформацій.

Висновки. Проведений історико-правовий і соціально-правовий аналіз засвідчує, що кри-

міналізація приховування або перекручування відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення, закріплена у ст. 238 КК України, є результатом кодифікаційної наступності від ст. 227-1 КК УРСР 1960 року, однак її сучасне змістове наповнення сформувалося в іншій аксіологічній площині – під впливом конституціоналізації екологічних прав, міжнародних стандартів доступу до екологічної інформації та зростання ролі інформаційної відкритості як гарантії прав людини. Еволюція об'єкта кримінально-правової охорони демонструє поступовий перехід від переважно публічно-управлінських інтересів до комплексного захисту публічної безпеки, життя і здоров'я населення та забезпечення права на достовірну екологічну інформацію як автономної публічно значущої цінності. Соціальна зумовленість відповідної заборони посилюється сучасними ризиками – техногенними, пандемічними, інформаційними та воєнними – за яких спотворення або приховування критично важливих даних здатне спричинити масову шкоду, унеможливлювати превентивне реагування та підривати довіру до публічної влади. Водночас доктринальні дискусії щодо безпосереднього об'єкта і предмета складу ст. 238 КК України, а також меж криміналізації підтверджують потребу подальшої систематизації підходів до кваліфікації й удосконалення законодавчої конструкції норми з урахуванням принципів правової визначеності, пропорційності та системної узгодженості Особливої частини КК. У підсумку ст. 238 КК України слід розглядати не лише як реакцію на порушення управлінської дисципліни, а як кримінально-правову гарантію достовірності суспільно значущої інформації, необхідної для реалізації екологічних прав та підтримання належного рівня екологічної й санітарно-епідеміологічної безпеки в умовах воєнного стану і реформування кримінального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.03.2026).
2. Турлова Ю. А. Кримінально-правова охорона права на екологічну інформацію. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 62. С. 87–92. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc62/18.pdf> (дата звернення: 01.03.2026).
3. Борисов В. І., Пашенко О. О., Євтєєва Д. П. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки в Україні. *Монографія*. Харків: Право. 2024. 412 с.
3. Матвійчук В. К. Тенденції сучасної кримінально-правової політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Монографія. К.: Національна академія управління*, 2011. 112 с.
4. Babbitt C., Cory C., Kruchek B. Discretion and the Criminalization of Environmental Law. *Duke Environmental Law & Policy Forum*. 2011. Vol. 21. P. 1–34. URL: https://www.researchgate.net/publication/254585725_Discretion_and_the_Criminalization_of_Environmental_Law.

5. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.03.2026).

6. Конституція України. *Верховна Рада України*; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.03.2026).

7. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). *ООН. Конвенція, Перелік, Міжнародний документ* від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 01.03.2026).

8. Кримінальний кодекс України (від статті 147 до статті 263). Кодекс України; Закон, Кодекс від 28.12.1960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05> (дата звернення: 01.03.2026).

9 Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 01.03.2026).

Ключко А.М., Петрова Н.О., Кубишкін Д.О. ГЕНЕЗА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИХОВУВАННЯ АБО ПЕРЕКРУЧУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН І ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ.

У статті здійснено теоретико-правовий аналіз проблем криміналізації приховування або перекручування відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення, відповідальність за яке передбачено ст. 238 КК України. Констатовано, що не зважаючи на наявність окремих досліджень, присвячених праву на екологічну інформацію, інформаційній безпеці та охороні довкілля, доктринальне осмислення генези відповідної кримінально-правової заборони, її об'єктно-предметної характеристики, особливостей кваліфікації та меж кримінально-правового впливу залишається фрагментарним і потребує систематизації. Розкрито історико-правові передумови формування зазначеної норми, простежено еволюцію об'єкта кримінально-правової охорони від домінування публічно-управлінських інтересів до пріоритету екологічних прав людини та гарантій інформаційної відкритості. Обґрунтовано, що соціально-правові чинники, зокрема наслідки техногенних катастроф, глобалізація екологічних ризиків, пандемічні виклики, інформатизація суспільства та збройна агресія проти України, істотно трансформували уявлення про суспільну небезпечність відповідних діянь і зумовили підвищення ролі кримінально-правових механізмів забезпечення достовірності суспільно значущої інформації.

Акцентовано увагу на дискусійних аспектах предмета кримінального правопорушення, межах криміналізації та необхідності вдосконалення конструкції ст. 238 КК України з урахуванням принципів правової визначеності, пропорційності та системності Особливої частини кримінального законодавства. Визначено перспективні напрями подальших наукових досліджень, пов'язаних із розробленням концептуально узгодженої моделі кримінально-правового захисту екологічної інформації в умовах реформування кримінального законодавства та дії правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: довкілля, екологічний стан, екологічні права, воєнний стан, кримінальні правопорушення, криміналізація, кримінальне законодавство, приховування, перекручування, удосконалення.

Klochko A.M., Petrova N.O., Kubyshkin D.O. THE GENESIS OF THE CRIMINALIZATION OF THE CONCEALMENT OR DISTORTION OF INFORMATION ON THE ENVIRONMENTAL CONDITION AND PUBLIC MORBIDITY: HISTORICAL-LEGAL AND SOCIO-LEGAL ASPECTS

The article provides a theoretical and legal analysis of the issues surrounding the criminalisation of the concealment or distortion of information concerning the environmental condition or morbidity of the population, liability for which is established under Article 238 of the Criminal Code of Ukraine. It is noted that, notwithstanding the existence of individual studies devoted to the right to environmental information, information security, and environmental protection, doctrinal reflection on the genesis of the relevant criminal law prohibition, its object and subject-matter characteristics, the specific features of its legal qualification, and the limits of criminal law intervention remains fragmented and requires systematic elaboration. The historical and legal preconditions for the formation of this provision are examined, and the evolution of the object of criminal law protection is traced from the predominance of public-administrative interests to the prioritisation of environmental human rights and guarantees of informational transparency. It is substantiated that socio-legal factors – particularly the consequences of technological disasters, the globalisation of environmental risks, pandemic-related challenges, the digitalisation of society, and the armed aggression against Ukraine – have substantially transformed the perception of the social harmfulness of the relevant acts and have led to an enhanced role of criminal law mechanisms in ensuring the reliability of socially significant information. Particular attention is paid to controversial issues concerning the material element of the criminal offence, the limits of criminalisation, and the need to improve the legislative structure of Article 238 of the Criminal Code of Ukraine in light of the principles of legal certainty, proportionality, and systemic coherence within the Special Part of criminal legislation. Prospective directions for further scholarly research are identified, including the development of a conceptually coherent model of criminal law protection of

environmental information in the context of ongoing criminal law reform and the operation of the legal regime of martial law.

Key words: environment, environmental condition, environmental rights, martial law, criminal offenses, criminalization, criminal legislation, concealment, distortion, improvement.

Дата першого надходження статті до видання: 04.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)